

היום נלמד בעזרת ה'

עבודה זרה דף לה

(בעמוד הקודם)

המקדש אשה בפרש (זו צואה) של שור הנסקל, היא מקודשת. אבל המקדש בפרש של עגלי עבודת כוכבים, אינה מקודשת. (טעם הדבר, כי הוא מרוצה מכך שהפרש נמצא במעיים של עגלי ע"ז, כי העגל נראה מנופח. מה שאין כן בשור הנסקל).

אמר רבא תרוייהו תננה: את שני הדינים הללו אנו לומדים ממשנתנו. מהיוכוח בין רבי יהושע לרבי ישמעאל.

מדקאמר ליה וכו': רבי יהושע אמר לרבי ישמעאל שהסיבה שגבינות של גויים אסורות מפני שמעמידים אותם בקיבה של נבילה, ורבי ישמעאל ענה לו - הרי קיבה של קרבן עולה חמורה יותר מקיבת נבילה, ובכל אופן הקיבה שלה מותרת בהנאה.

מהדברים הללו אנו לומדים שפרש של בהמה האסורה בהנאה, מותר בהנאה (כי 'קיבה' זה פרש שנמצא בתוך הקיבה של הבהמה). כגון שור הנסקל שאסור בהנאה הפרש שלו מותר בהנאה.

ומדקאמר ליה וכו': וממה שענה לו רבי יהושע שהסיבה לאיסור מפני שמעמידים אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. ורבי ישמעאל ענה לו - א"כ למה לא אסרו את הגבינה גם בהנאה!?

מהדברים הללו אנו לומדים שהפרש של בהמת ע"ז אסור בהנאה.

הגמרא מקשה על המשנה

קושיא: ולהדר ליה וכו': מדוע רבי יהושע לא השיב לרבי ישמעאל שהגבינה לא אסורה בהנאה, משום שהאיסור אינו 'בעין', כלומר אינו ניכר אלא מעורב בתוך

הגבינה. שהרי גם 'מורייס' לא אסור בהנאה מאותו הטעם, בגלל שהיין נסך שבתוכו אינו ניכר אלא מעורב בתוכו.

תירוץ: אמרי: מכיון שהפרש מעמיד את הגבינה, נחשב כאילו האיסור הוא 'בעין'. כי מהגבינה עצמה ניכר שהקיבה מעמידה אותה.

*

למדנו במשנה - השיאו לדבר אחר וכו':

מאי "כי טובים דודיק מיין": למדנו במשנה שרבי יהושע לא ענה לרבי ישמעאל מדוע לא אסרו גבינות עכו"ם בהנאה, והוא העביר את השיחה לנושא אחר ושאל אותו האם הוא קורא את הפסוק שבשיר השירים "כי טובים דודיק מיין", או "כי טובים דודיק". כעת הגמ' מבארת את הפסוק:

כי אתא רב דימי אמר, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע, עריבים עלי "דברי דודיק" דהיינו דברי סופרים יותר מיינה של תורה דהיינו יותר מעיקר תורה שבכתב.

שאלה: מ"ש האי קרא דשייליה: מדוע רבי יהושע שאל אותו דווקא את הפסוק הזה?

תשובה: אר"ש בן פזי וכו': רבי יהושע רמז לו את התשובה (לשאלתו בעניין גבינות עכו"ם) מתחילת הפסוק הזה, שנאמר שם **"ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיק מיין"**, ואמר לו רבי יהושע - ישמעאל אחי! חשוק (= תצמיד, ו'חשוק' דומה ל'ישקני' שבפסוק) שפתותיך זו בזו, ואל תדקדק להקשות מדוע אסרו גבינות עכו"ם באכילה ולא בהנאה.

שאלה: מ"ט? מדוע רבי יהושע לו רצה לגלות לו את הטעם?

תשובה: אמר עולא וכו': זו היתה גזירה חדשה, ולא מפרשים את הטעם של גזירה חדשה, וכפי שיבואר להלן.

שאלה: מאי גזירתא? מהי הגזירה? תשובה: אר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור: יש לחשוש שמא העכו"ם השאיר את החלב (ממנו עשו את הגבינה) גלוי, ובא נחש וניקר בחלב והכניס לתוכו ארס, ואסור לאכול זאת משום סכנה.

שאלה: **ולימא ליה משום ניקור:** א"כ שרבי יהושע יאמר לו שזה טעם האיסור. תשובה: **כדעולא, דאמר עולא:** כשהיו גוזרים גזירה בארץ ישראל, לא היו מגלים את הטעם במשך 12 חדשים, שמא יש אדם אחד שלא סובר את הטעם שבגללו גזרו את הגזירה, והוא יזלזל בגזירה ולא יקיים אותה, אבל כעת שלא מגלים את הטעם כולם יקיימו את הגזירה, שכל האנשים יאמרו לעצמם שחכמים בדקו את הדבר וראו שאם לא נגזור תצא תקלה, אלא שאנחנו לא יודעים את הטעם שבגללו הם גזרו.

מגדף בה ר' ירמיה: כלומר רבי ירמיה היה תַּמָּה על דבר זה, שאם הטעם הוא משום ניקור, א"כ גבינה יבשה של עכו"ם תהיה מותרת, וכן גבינה שנעשתה מחלב ישן תהיה מותרת, שהרי אמר רבי חנינא – כל דבר שהיה גלוי והתייבש מותר, לפי שאם היה שם ארס של נחש הארס לא היה מאפשר לו להתייבש, וכן יין ושיכר שהתגלו כשהם חדשים, והוא המתין עד שהם התיישנו מותר לשתותם, לפי שאם היה שם ארס של נחש הארס לא היה מאפשר להם להתיישן.

הגמ' מביאה טעמים אחרים לאיסור גבינות של עכו"ם:

א"ר חנינא: הטעם הוא לפי שבין הגומות שבגבינה נשאר מעט מהחלב, והדין הוא שחלב שחלבו גוי ללא שישאל ראהו אסור, שמא הגוי עירב בו חלב טמא, ואסור לשתות חלב טמא מן התורה. ולמרות שחלב טמא אינו נעשה גבינה לעולם, אבל אם הגוי עירב חלב טמא בחלב טהור, החלב הטמא נשאר בתוך מי הגבינה, ויש לחשוש שנשאר מעט ממנו בגומות הגבינה.

ושמואל אמר: הטעם הוא לפי שהגויים מעמידים את הגבינה בתוך עור של קיבת נבילה, והעור של הקיבה אינו פרש בעלמא, אלא הוא חלק מגוף הנבילה, והוא מגבן את החלב שנותנים לתוכו לגבינה.

קושיא: **הא קיבה גופא שריא:** כלומר מכך ששמואל אמר שמעמידים אותה בתוך עור של קיבת נבילה, משמע שגבינה שהעמידו אותה בתוך הקיבה עצמה דהיינו בחלב שהיה כנוס בתוך קיבת הנבילה, מותרת הגבינה.

ומי אמר שמואל הכי: והרי שמואל לא אמר כך! שהרי למדנו במשנה במס' חולין - חלב קרוש שנמצא בתוך קיבת עכו"ם או בתוך קיבת נבילה אסור באכילה. ע"כ המשנה שם.

והינין בה: והקשינו שם בגמ' - וכי קיבת עכו"ם אינה נבילה?! ומדע המשנה אמרה גם 'קיבת עכו"ם' וגם 'קיבת נבילה'? ואמר על זה שמואל - המשנה שם אמרה דבר אחד, שקיבת שחיטת עכו"ם היא נבילה ואסורה.

נמצא שגם אם העמידו את הגבינה בקיבה עצמה היא אסורה, ואילו מדברי שמואל משמע שרק אם העמידו אותה בעור של קיבת נבילה היא אסורה, אבל אם העמידו אותה בקיבה עצמה היא מותרת.

תירוצי: ל"ק (= לא קשיא) **כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה:** המשנה במס' חולין נשנתה לפני שחזר בו רבי יהושע מדבריו שאמר לרבי ישמעאל (= שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בקיבת נבילה), ואז הוא סבר שחלב הכנוס בתוך קיבת נבילה אינו כפרש בעלמא אלא נחשב כגוף הנבילה, ולכן אסור באכילה, אבל דברי שמואל כאן בסוגיה שלנו (= שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בתוך עור של קיבת נבילה, אבל גבינה שהעמידו אותה בתוך הקיבה עצמה דהיינו בחלב שהיה כנוס בתוך קיבת הנבילה מותרת) נאמרו לאחר שחזר בו רבי יהושע מדבריו בעקבות תשובתו של רבי ישמעאל, ואמר רבי יהושע שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים, ורבי ישמעאל הקשה לו שא"כ על הגבינה להיות אסורה גם בהנאה, ורבי יהושע לא ענה לו, ולכן ביאר שמואל שהטעם הוא מפני שמעמידים אותה בתוך עור של קיבת נבילה, ולכן היא אסורה רק באכילה ולא בהנאה (כדין נבילה שאסורה באכילה ומותרת בהנאה).

ומשנה לא זזה ממקומה: והמשנה במס' חולין כיון שכבר שנו אותה השאירו אותה ולא מחקו אותה, למרות שאין הלכה כמותה שהרי שרבי יהושע חזר בו.

טעמים נוספים לאיסור גבינות של עכו"ם:

רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר, מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר.

רב חסדא אמר, מפני שמעמידין אותה בחומץ: והחומץ אסור משום יין נסך. (ה'חומץ' הוא יין שהחמיץ).

רב נחמן בר יצחק אמר, מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה: שרף של פרי ערלה (= בשלוש השנים הראשונות של העץ) האסור באכילה והנאה.

שאלה: כמאן? כי האי תנא וכו': לכאורה לפי זה האיסור של הגבינה הוא רק לשיטת רבי אליעזר. כי נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע במסכת ערלה, האם המעמיד גבינה בשרף של ערלה, הגבינה אסורה משום שהשרף נחשב לפרי, או לא. תשובה: אפילו תימא ר' יהושע וכו': האיסור מתאים גם לשיטת רבי יהושע. כי כל המחלוקת שלהם היא רק על שרף היוצא מהעץ האם הוא נחשב כפרי או לא, אבל בשרף היוצא מהפרי לכו"ע נחשב כפרי.

והיינו דתנן: וכך כתוב בהמשך המשנה שם, שרבי יהושע מחלק בין שרף של עץ לשרף של פרי.

קושיא: בין לרב חסדא בין לרב נחמן בר יצחק: לפי שיטתם בביאור איסור הגבינה קשה, מדוע לא אסרו אותה גם בהנאה? כי רב חסדא אמר שמעמידים אותה בחומץ של יין נסך האסור בהנאה, ורב נחמן ב"י אמר שמעמידים אותה בשרף של ערלה האסור בהנאה.

הגמרא נשארת בקושיא.

*

דרש רב נחמן בריה דרב חסדא מאי דכתיב "לְרִיחַ שְׁמִנִּיָּה טוֹבִים"? רב נחמן דורש את הפסוק בשיר השירים "לְרִיחַ שְׁמִנִּיָּה טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרֵק שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְיֶה" על תלמיד חכם. בהתחלה הוא דומה לבקבוק של בושם מכוסה שהריח שלו לא נודף החוצה, וכך גם הוא אף אחד לא מכיר אותו. אבל ברגע שפותחים את המכסה ובפרט כששופכים את השמן לכלי אחר הריח נודף החוצה, וכך כשהתלמיד חכם מלמד תורה לאחרים הוא מתפרסם.

ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו: דברים שבהתחלה הוא לא הבין אותם, על ידי שהוא מלמד לאחרים הוא מבין מעצמו בלי טרחה.

משנה: ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואין איסור הנאה?

חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואה: ויש חשש לחלב של בהמה טמאה (ויתבאר בגמרא).

והפת והשמן שלהן: גזרו עליהם כדי שלא יבואו להתחתן עם בנות גויים.

רבי ובית דינו התירו השמן: רש"י לא גורס מילים אלו. משום שלא היה זה 'רבי' שכתב את המשנה אלא הנכד שלו שקראו לו 'רבי יהודה נשיאה'. בית דינו התיר את האיסור להשתמש בשמן של גויים.

והשלקות: מאכל שבישל אותו גוי אסור. והטעם כנ"ל כדי שלא יבואו להתחתן איתם.

וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ: מאכלים שרגילים לכבש אותם (כבישה = השרייה במים או במשקה אחר). וטעם האיסור כי הגויים רגילים לתת לתוך הכבישה יין או חומץ האסורים משום יין נסך.

וטריט טרופה: 'טריט' היא סוג של דג קטן מלוח טהור. אבל מכיון שהדגים נשברו לחתיכות כבר אי אפשר להבחין איזה סוג דג יש כאן, ויש לחשוש שהתערבבו בהם גם דגים טמאים.

וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו: בתוך ציר של דגים טהורים, מתפתח יצור קטן בשם 'כלבית' והוא בעל חי טמא. אבל הוא לא יכול לחיות בתוך ציר של דגים טמאים. ולכן ציר של דגים שאין בתוכו כלבית, יש לחשוש שמעורב בו ציר של דגים טמאים.

והחילוק: 'חילוק' הוא סוג דג טהור הנקרא 'סולתנית'. כשהדג עדיין קטן אין לו סנפיר וקשקשת עד שהוא גדל, ובכל אופן מותר לאכול אותו גם כשהוא עדיין קטן. ולכן אסור לקנות דגים קטנים אלה מגויים, משום שכאשר דגים את הדג הזה עולים איתו ברשת דגים טמאים דומים לו, ולא ניתן להבחין ביניהם משום שגם לסוג הטהור אין סנפיר וקשקשת בשלב הזה. (ורק אומן מומחה יכול להבחין ביניהם בקטנותם, כמבואר בגמרא לעיל).

וקורט של חלתית: גרגיר של צמח חריף בשם 'חלתית' שחתך אותו הגוי בסכין, ויש חשש שהשמנונית שבסכין (מאיסורי אכילה) עברה לחלתית.

ומלח שלקונדית: יתבאר בגמרא.

נמרא: קושיא: **חלב למאי ניחוש לה?** למה יש לחשוש בחלב שחלבו גוי? אם נחשוש שהוא החליף אותו בחלב של בהמה טמאה, הרי הדבר ניכר, כי חלב טהור צבעו לבן וחלב טמא צבעו ירוק (= צהוב).

ואם נחשוש שהוא עירב בתוך החלב הטהור חלב טמא, נעמיד את החלב הזה לגבינה (על ידי הכנסת קיבה לתוכו) ונראה אם החלב מתגבן סימן שהוא טהור, ואם הוא לא מתגבן סימן שהוא טמא. כי חלב טמא אינו יכול להיות גבינה.

תירוץ: אי דקא בעי לגבינה וכו': אם יהודי מעוניין לעשות גבינה אכן הוא יכול לבדוק כנ"ל, אבל כאן מדובר שהוא קונה חלב בשביל מאכל 'כמכא'.

קושיא: ונשקול מיניה קלי וניקום: שיקח קצת מהחלב וינסה להעמיד אותו לגבינה, ואז יוכל לקחת את כל החלב.

תירוץ: כיון דבטהור נמי וכו': מכיון שאפילו בחבל טהור שמתגבן יש 'נסיובי' (= מי גבינה) שלא מתגבנים, אם כן אי אפשר לדעת האם החלב שנשאר הוא חלב טהור או חלב טמא. כלומר גם אם נעמיד את כל החלב הטהור לגבינה ישארו מי גבינה שלא יתגבנו. וגם אם נעמיד חלב טהור שמעורב בו חלב טמא ישאר החלב הטמא שלא יתגבן. ולכן אמנם הגבינה עצמה מותרת כי היא בודאי עשויה מחלב טהור, אבל החלב שנשאר אינו מותר כי יתכן והוא חלב טמא ולכן הוא לא התגבן.

תירוץ נוסף: ואבעית אימא: אפילו אם יעשה מהחלב גבינה, הגבינה תהיה אסורה. משום שיש לחשוש שהחלב הטמא המעורב בחלב הטהור נשאר בגומות שבתוך הגבינה.

*

למדנו במשנה - והפת:

אמר רב כהנא א"ר יוחנן - פת לא הותרה בב"ד: בית דין לא התירו אותה. שאלה: מכלל דאיכא מאן דשרי? משמע שיש מי שרצה להתיר אותה, אבל להלכה בית דין לא התירו. תשובה: אין. דכי אתא רב דימי אמר וכו' פת פורני מאפה סאה:

פת גדולה שנאפתה בתנור גדול. אמר רבי - כמה נאה פת זו, מה ראו חכמים לאוסרה?

הגמרא עוצרת ושואלת: מה ראו חכמים? משום חתנות: הרי חכמים גזרו כדי שלא יתחתנו עם גויים. הגמרא עונה: **אלא - מה ראו חכמים לאוסרה בשדה:** זו היתה שאלתו של רבי.

המשך דברי רב דימי: כסבורין העם התיר רבי הפת. ולא היא! רבי לא התיר את **הפת:** רבי רק שאל, אבל לא התיר באמת.

רב יוסף ואיתימא רב שמואל וכו' וראה פת דחוק לתלמידים: רבי ראה שיש לתלמידים פת בדוחק, שאל רבי אין כאן פלטר (= אופה)? העם חשבו שהוא מתכוין לשאול האם אין כאן פלטר גוי, והיינו שהוא התיר פת עכו"ם. אבל באמת הוא התכוין לפלטר יהודי.

א"ר חלבו - אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים: אפילו מי שסובר שרבי התיר פת גוי, כל זה דוקא במקום שאין פלטר יהודי.

ורבי יוחנן אמר - אפילו למ"ד פלטר עובד כוכבים: כל זה בשדה ולא בעיר. כי בשדה אין חשש של חתנות עם גויים, משום שזה באופן חד פעמי, מה שאין כן בעיר יש חשש ואסור.

איבו הוה מנכית וכו': האמורא איבו היה נושך ואוכל פת של גויים בשדות. אמר רבא לתלמידים - אל תאמרו דברים בשמו בבית המדרש משום שהוא אוכל פת של גויים.